

THE PROVINCIAL MUSEUM OF WALRAVERSIJDE, FROM ARCHAEOLOGICAL RESEARCH TO A CULTURAL TOURISM PROJECT

Jan Durnez

Provinciehuis Boeverbos
Koning Leopold III laan 41, 8200 Sint-Andries, Belgium
E-mail: jan.durnez@west-vlaanderen.be

In the year 1992 Marnix Pieters, scientific attaché at the Archaeological Heritage Institute (IAP, the predecessor of the Flemish Heritage Institute or VIOE) excavated parts of late medieval houses in several trial trenches near the medieval Gravejansdijk dyke in Raversijde. It was immediately clear that more extensive research could yield important information on this Raversijde polder site. However, no one expected at that time that archaeological research would still continue after 15 years and would become increasingly important on an international level or result in the construction of a new provincial museum that not only pays attention to the site itself but also to maritime archaeological heritage in the broad sense.

When excavations began in 1992, Walraversijde was literally a 'lost village'; at first sight there were no remains of the community aboveground. However, the study of preserved historical documents, paintings and maps and survey work on the beach by so-called amateur archaeologists such as André Chocqueel (1937-1952) and the couple Agnès Mortier (1955-1977) and Etienne Cools (1965-1977) made it possible to unravel a substantial part of the history of Walraversijde, including the Roman and even an older human presence.

Thanks to the natural environment of the site the medieval archaeological artefacts and traces have been preserved excellently, as a result of which finds are very numerous and diverse. As regards the medieval village of Walraversijde, the 'beach' and 'polder' sites were both inhabited during relatively short and well-defined time periods (from 1200 to 1400 and from 1400 to 1600 respectively) and were left almost undisturbed afterwards. This makes it possible to date the finds fairly accurately. In addition, the Province of West Flanders, the owner of the domain on which the Walraversijde polder site is located, ensured that archaeologists were not pressured to conclude their research, as is often the case with many archaeological projects nowadays. Such pressure may result in mistakes and prevent major discoveries. Only in very rare cases can a site be investigated systematically over a long period of time and can excavations be carried out in such a thorough manner that every find is registered and brought in relation with all other evidence. This is exactly what happens in Walraversijde and makes the site so special and interesting.

The excellent conservation conditions, archaeological richness and thorough research make Raversijde an archaeological site with possibilities not offered by most archaeological sites. The Province of West Flanders therefore decided in 1997 to interpret the results of the archaeological excavations as well as the already long-known historical facts and the fruits of future research in an ambitious site museum so as to disclose the remarkable results of the scientific research to the public at large. The central element of the museum is the unique reconstruction and interior design of four late medieval buildings as these may have looked like during the prime of Walraversijde around 1465.

It is clear that the actual archaeological excavations, the registration and recovery of finds and careful analysis and interpretation of everything found laid the foundations for the reconstruction. However, apart from the archaeological soil archives other sources had to be

used as well; as many old documents as possible to begin with. In this context Prof. Dr Dries Tys extensively studied the Belgian archives for information on Walraversijde within the scope of his Master's and doctoral thesis while Dr Charles Kightly investigated several written sources in British archives. In addition, the prime of Walraversijde coincided with the Golden 15th Century of Flemish Painting, in which artists such as van Eyck, van der Weyden and Memling as well as numerous anonymous manuscript painters illustrated the daily life of that time with photographic realism. When analysed thoroughly, their work may contribute significantly to our understanding of the site; mainly by showing us the original undamaged objects, of which fragments have been excavated that were damaged and had discoloured after centuries in the soil. The same applies to the original 15th century furniture and accessories conserved and exhibited in museums in Flanders and abroad. The study of these sources was especially taken care of by Dr Kightly.

Whether it concerns archaeological, written or iconographic sources, each individual piece of evidence was used separately but especially in order to shed more light on all other elements. The entire project is the result of dynamic collaboration between a group of people that all depended on each other: archaeologists, analysts of finds, historians specialized in the study of written and iconographic sources as well as the numerous craftsmen making the replicas. All of them made a vital contribution to the evocation of a medieval fishermen community to the public. It was important that the reconstruction was carried out as faithfully as possible. All initiatives taken were based on hard evidence, preferably from as many sources as possible. In addition, authentic materials and techniques were used wherever possible. The original medieval bricks found *in situ* were for example used for the outer face of the walls and the oak roof structures were copied from still existing Flemish houses near Walraversijde.

On 24 June 2000, the day of the Solstice and of the patron saint of the Walraversijde fishermen John the Baptist, three reconstructed houses and a bakery/smokehouse as well as an interactive museum interpreting the diverse historical sources of this once thriving fishermen community were opened to the public.

The museum in the first place puts a clear end to the popular idea that Walraversijde was a poor fishing village. The reconstructed houses show the social differentiation within the fishermen community through the differences in size and interior design. Through the audio guide, visitors have the chance to explore the reconstructed houses while listening to the voices of some medieval inhabitants telling about their social position, work and lifestyle...

After exploring the houses visitors come by the reconstruction of an archaeological excavation and eventually arrive at the interpretation centre. In this centre visitors are given a complete overview of the history of the site. A rich amount of beach finds demonstrates human presence during the Roman era and even before as well as the existence of Walraversijde in the 13th and 14th centuries. Finds from the polder site are furthermore used to illustrate the late medieval life in the fishing settlement thematically.

Audio guides, computers, cartoons, images from that time and naturally the authentic objects in the display cases give visitors a more accurate picture of the environment, fishing industry, trade and (international) trade contacts, shipwrecks and beachcombing, piracy and war and other risks at sea, clothing, household goods, hygiene, religious life and free time. Mouth bows and staffs, clubs for 'golfing', various kinds of toys for young and old or for example a pair of glasses ensure that visitors have even more respect for the late medieval fishermen living at the North Sea coast.

A final section of the museum focuses on the further history of Walraversijde after its prime halfway the 15th century. Special attention is paid to the role Walraversijde played during the Siege of Ostend of 1601-1604, when a Spanish cavalry camp was set up at the site.

Since the museum was established in 2000 special efforts have been made to distribute all information obtained from constantly expanding scientific research to the public at large as much as possible through publications, adjustment and expansion of the permanent museum collection, temporary exhibitions, the granting of loans and the organisation of all kinds of meetings, including workshops, colloquia, conferences and academic lectures.

Further research will no doubt result in new and surprising finds, such as the discovery of a Roman dyke at the end of 2005. However, (Wal)Raversijde is already an archaeological site of major importance thanks to its 'beach' and 'polder' sites, and not only because of the finds that may be made.

The first reason is that Walraversijde has so far been the only medieval fishermen community in Europe that is studied in such a thorough and systematic manner. Partial excavations naturally took place in numerous fishing villages and other sites along the coast, but most of these places are still inhabited. Walraversijde is the only site that offers the possibility to study a 'sealed time capsule' filled with data on life at sea in late medieval and early modern times.

Secondly, the prime of Walraversijde halfway the 15th century coincided with a period in which Flemish artists were very productive. Pictorial sources are numerous and useful for the interpretation and reconstruction. Documentary sources have equally revealed much about the history of the settlement and its inhabitants.

The lost settlement of Walraversijde is furthermore important because the site was opened to the public in a unique manner thanks to the insight of the Province of West Flanders. Efforts were not limited to the reconstruction of part of the settlement but also encompassed the establishment of an interactive interpretation centre on the basis of the latest technology with the intention to appeal to a wide public, ranging from occasional tourists over students to well-informed experts.

HET PROVINCIAAL MUSEUM WALRAVERSIJDE, VIA ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK TOT EEN CULTUURTOERISTISCH PROJECT

Jan Durnez

Provinciehuis Boeverbos
Koning Leopold III laan 41, 8200 Sint-Andries, België
E-mail: jan.durnez@west-vlaanderen.be

In 1992 werden door Marnix Pieters, wetenschappelijk attaché bij het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP, de voorganger van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, VIOE), te Raversijde, in enkele proefsleuven nabij de middeleeuwse Gravejansdijk delen van laatmiddeleeuwse plattegronden blootgelegd. Meteen was het duidelijk dat een grondiger onderzoek belangrijke informatie over deze site Raversijde-polder kon opleveren. Niemand kon toen weliswaar vermoeden dat het archeologisch onderzoek 15 jaar later nog steeds verdergezet zou worden en internationaal steeds meer aan belang zou winnen of aanleiding zou geven tot de uitbouw van een nieuw provinciaal museum met niet enkel aandacht voor deze vindplaats maar voor het maritiem archeologisch patrimonium in brede zin.

Toen de opgraving in 1992 begon, was Walraversijde letterlijk een 'verloren dorp'; bovengronds herinnerde er op het eerste zicht niets meer aan. Door de studie van wat aan historische documenten, schilderijen en kaarten restte, door de oppervlakteprospecties van het strand door zogenaamde amateurarcheologen, zoals bijvoorbeeld de heer André Chocqueel (1937-1952) en het echtpaar Agnès Mortier (1955-1977) en Etienne Cools (1965-1977), kon men evenwel reeds heel wat van de geschiedenis van Walraversijde achterhalen. Ook over Romeinse en nog oudere menselijke aanwezigheid op deze plaats overigens.

De natuurlijke omgeving van de site heeft ervoor gezorgd dat de middeleeuwse archeologische artefacten en sporen uitstekend bewaard gebleven zijn, met als resultaat dat de vondsten talrijk en zeer divers zijn. Wat het middeleeuwse Walraversijde betreft, werden de twee verschillende sites 'strand' en 'polder' gedurende relatief korte en welomlijnde perioden bewoond (resp. 1200 tot 1400 en 1400 tot 1600) en nadien vrijwel ongemoeid gelaten. Daardoor is het mogelijk de vondsten vrij precies te dateren en dankzij de Provincie West-Vlaanderen, eigenaar van het terrein waarop de site Walraversijde-polder ligt, hebben de archeologen hier, in tegenstelling tot vele hedendaagse archeologische projecten, geen druk gekend om het onderzoek inderhaast af te ronden, waardoor fouten hadden kunnen worden gemaakt en belangrijke ontdekkingen gemist. Slechts zeer zelden kan een vindplaats over een lange periode systematisch onderzocht worden en kan de opgraving zo grondig uitgevoerd worden dat elke vondst wordt geregistreerd en in relatie gebracht tot alle ander bewijsmateriaal. Dit is precies wat in Walraversijde gebeurt en wat de site zo speciaal en zo interessant maakt.

Door de uitstekende bewaringsomstandigheden, de rijkdom van de site en het grondige onderzoek ervan, biedt Raversijde ook mogelijkheden die de meeste archeologische vindplaatsen niet in zich dragen. In 1997 besliste de provincie West-Vlaanderen dan ook de resultaten van de archeologische opgraving, samen met de reeds langer gekende historische feiten en de vruchten van nieuw te voeren onderzoek, te interpreteren in een ambitieus sitemuseum met de bedoeling de opmerkelijke resultaten van het wetenschappelijke onderzoek aan een breed publiek bekend te maken. Als centrale blikvanger werd gekozen voor de unieke reconstructie en inrichting van vier laatmiddeleeuwse gebouwen zoals ze er tijdens de bloeitijd van Walraversijde omstreeks 1465 uitgezien kunnen hebben.

Het is duidelijk dat de fundamentele voor de reconstructie de eigenlijke archeologische opgraving, de registratie en recuperatie van de vondsten, en het zorgvuldig analyseren en interpreteren van wat gevonden werd, waren. Maar naast het archeologisch bodemarchief moesten dus nog andere bronnen aangeboord worden; om te beginnen zo veel mogelijk oude documenten. Zo werd door Prof. Dr. Dries Tys voor zijn licentiaats- en doctoraatsverhandelingen grondig onderzoek gevoerd naar wat in de Belgische archieven over Walraversijde te vinden is en bestudeerde Dr. Charles Kightly enkele geschreven bronnen in Britse archieven. Maar de bloeiperiode van Walraversijde viel samen met de 'gouden 15de eeuw' van de Vlaamse schilderkunst, toen kunstenaars als van Eyck, van der Weyden en Memling, evenals een rist anonieme schilders van manuscripten, het toenmalige leven met fotografisch realisme illustreerden. Aandachtig ontleed kan hun werk in belangrijke mate bijdragen tot ons begrip van de site; niet in het minst door ons de originele onbeschadigde objecten te tonen waarvan enkel fragmenten werden opgegraven, beschadigd en verkleurd na eeuwen in de grond. Dat kunnen ook het originele 15de-eeuwse meubilair en toebehoren, bewaard en tentoongesteld in musea in Vlaanderen en elders. Het onderzoek van deze bronnen was vooral het werk van Dr. Kightly.

Of het nu archeologisch, geschreven of visueel is, elk afzonderlijk bewijselement werd apart gebruikt, maar ook vooral om meer licht te werpen op alle andere. Het ganse project is het resultaat van een dynamische samenwerking geworden tussen een van elkaar afhankelijke groep mensen: archeologen, analisten van vondsten, historici gespecialiseerd in de studie van geschreven en visuele bronnen tot de vele ambachtslui die de replica's vervaardigden. Allen droegen hun onmisbaar aandeel bij om de evocatie van een middeleeuwse vissersgemeenschap voor het publiek te realiseren. Het was belangrijk dat de reconstructie zo getrouw mogelijk werd uitgevoerd. Niets werd ondernomen zonder dat er harde bewijzen voor waren, liefst uit zoveel mogelijk bronnen. Bovendien werd waar mogelijk met authentieke materialen en technieken gewerkt.

Zo werden bijvoorbeeld voor de reconstructie de middeleeuwse bakstenen van de site gebruikt voor de buitenbekleding van de muren en werden de eiken dakstructuren gekopieerd van nog bestaande Vlaamse huizen nabij Walraversijde.

Op 24 juni 2000 - de dag van de zonnwende en de feestdag van de beschermheilige van de vissers van Walraversijde, Johannes De Doper - werden drie gereconstrueerde woningen en een bakkerij/rokerij voor het publiek opengesteld, samen met een interactief museum dat de diverse historische bronnen van deze eens bloeiende vissersgemeenschap interpreteert.

Het museum wist bij de bezoekers eerst en vooral duidelijk de gedachte uit dat Walraversijde een 'arm vissersdorp' was. De gereconstrueerde woningen tonen de sociale differentiatie binnen de vissersgemeenschap door hun verschillende grootte en inrichting. De bezoeker van de gereconstrueerde woningen wordt via een audiofoon begeleid door de stemmen van enkele middeleeuwse bewoners die vertellen over hun sociale positie, hun arbeid en hun levenswijze...

Na het bezoek aan de woningen komt men via de reconstructie van een archeologische opgraving in het interpretatiecentrum. Daar krijgt de bezoeker een volledig overzicht van de geschiedenis van deze locatie. Een rijke hoeveelheid strandvondsten levert bewijs van menselijke aanwezigheid tijdens de Romeinse periode en zelfs daarvoor, en natuurlijk van het 13de-14de-eeuwse Walraversijde. Aan de hand van de vondsten van de poldersite wordt het laatmiddeleeuwse leven in de vissersnederzetting thematisch behandeld.

Met behulp van audiofoon, computers, cartoons, afbeeldingen uit die tijd en natuurlijk de authentieke voorwerpen in de vitrines krijgt men een vollediger beeld van het milieu, de visserij, de handel en de (internationale) handelscontacten, het roven of plunderen van wrakken en het strandjatten, de piraterij en de (oorlogs)gevaaren op zee, de kledij, de huisraad, de hygiëne, het

religieus leven en het vrijetijdsleven. Mondharpen en notenbalken, kolfstokken om te 'golfen', diverse soorten speelgoed voor jong en oud, of bijvoorbeeld een bril zorgen ervoor dat de bezoeker nog meer respect krijgt voor de laatmiddeleeuwers aan de Noordzeekust.

Een laatste museumluik toont de verdere geschiedenis van Walraversijde na de bloeitijd halfweg de vijftiende eeuw. Daarbij wordt vooral de nadruk gelegd op de rol die Walraversijde speelde tijdens het Beleg van Oostende 1601-1604, toen er een Spaans cavaleriekamp werd opgeslagen.

Sinds de oprichting van het museum in 2000 is de publiekswerking van het museum erop gericht de informatie die het steeds verdergaand wetenschappelijk onderzoek oplevert, onder een zo ruim mogelijk publiek te verspreiden via bijvoorbeeld publicaties, het aanpassen en uitbreiden van de vaste museumopstelling, tijdelijke tentoonstellingen, het verlenen van bruiklenen, het organiseren van allerlei bijeenkomsten: workshops, colloquia, conferenties, academische zittingen...

Zonder twijfel zal verder onderzoek nieuwe en verrassende zaken opleveren, zoals eind 2005 nog de ontdekking van een Romeinse dijk. Maar nu reeds is (Wal)Raversijde (met de sites 'strand' en 'polder') een archeologische vindplaats van uitzonderlijk belang; niet enkel door wat er gevonden kan worden.

In de eerste plaats doordat Walraversijde tot nu toe de enige middeleeuwse vissersgemeenschap in Europa is die zo grondig en systematisch wordt bestudeerd. Gedeeltelijke opgravingen hebben uiteraard plaatsgevonden in tal van vissersdorpen en kustplaatsen, maar de meeste daarvan zijn nog steeds bewoond. Nergens anders dan in Walraversijde is het mogelijk om een 'verzegelde tijdsapsule' vol gegevens over het leven aan zee in de late middeleeuwen en in het begin van de nieuwe tijd te bestuderen.

De bloeitijd van Walraversijde midden de 15de eeuw viel ook samen met een periode waarin Vlaamse kunstenaars zeer productief waren. De picturale bronnen zijn talrijk en nuttig voor de interpretatie en de reconstructie. Documentaire bronnen hebben eveneens veel onthuld over de geschiedenis van de nederzetting en de inwoners.

Tenslotte is de verdwenen middeleeuwse gemeenschap van Walraversijde belangrijk omdat de site op een unieke manier werd opengesteld voor het publiek – dankzij het inzicht van de Provincie West-Vlaanderen. Niet alleen werd een deel van de nederzetting gereconstrueerd: er werd ook gebruik gemaakt van de meest geavanceerde technologie om een interactief interpretatiecentrum in te richten, dat bedoeld is om een breed publiek aan te spreken – van de toevallig voorbijkomende toerist, over de scholier tot de goed geïnformeerde expert.